

NOS

Nr 2 2012 Årgång 34

Medlemsorgan för Föreningen Natur och Samhälle i Norden

Föreningen Natur och Samhälle i Norden (FNSiN)

FNSiN grundades år 1973

Ur föreningens stadgar:

§2 Föreningen skall samla intresserade av natur och samhälle i Norden till allsidiga studier därav. Genom studieverksamhet, föreläsningar, exkursioner och publikationer skall Föreningen sprida kunskap om natur och samhälle med huvudinriktning på Norden. Föreningen är en religiöst och partipolitiskt obunden ideell förening.

§3 Föreningens huvudsakliga intresseområden är Danmark, Finland, Färöarna, Grönland, Island, Norge, Sverige och Åland samt områden med historisk eller annan anknytning till länderna i Norden.

FNSiN samarbetar med Studieförbundet Vuxenskolan och med andra föreningar. FNSiN ingår i Förbundet för Ekoparken. Läs mer på vår hemsida www.fnsin.nu.

Föreningens adress:

c/o Eva Innings
Dalgårdsvägen 55
121 33 Enskededalen
08-774 12 53(b),

Föreningens lokal Baltzar har adress

Baltzar von Platens gata 11

Medlemsavgiften 2012:

Fullbetalande medlem 160 kr
Ny dito efter 1/7 80 kr
Familjemedlem 80kr

Plusgiro: 67 01 50- 2

Medlemsavgifter och beställning av skrifter

NOS: Redaktion: Bente af Edholm, Erik Elvers, Soili Bisi Ström, Unn Hellsten (Adresser, se styrelsen)
Ansvarig utgivare
Anders Schaerström,
Kometvägen 49

183 48 Täby;
08-758 30 03; 070-693 91 28
anders.schaerstrom@telia.com

Material till NOS skickas till:
nos.fnsin@gmail.com

NOS har ISSN: 0348-7970

NOS utkommer 4 ggr/år.
Manusstopp 1 dec/mars/juni resp. sept.

Internet

Hemsida: www.fnsin.nu

FNSiN, styrelse

Ordförande
Bente af Edholm
Fritiofsvägen 4
182 54 Djursholm
08-622 55 25; 070-400 01 99
bente.fnsin@gmail.com

Vice ordförande:
Soili Bisi-Ström
Fatburs Kvarng.14
118 64 Stockholm
08-19 12 52 (b)
070-370 07 75
bisi-strom@bredband.net

Kassör:

Eva Innings
Dalgårdsvägen 55
121 33 Enskededalen
08-774 12 53(b), 070-491 67
14; 08- 653 5405
eva.innings@telia.com

Övriga ledamöter

Monica Ajne
Kritvägen 3
141 34 Huddinge
08-711 58 15 (b)
b.m.ajne@telia.com

Camilla Berg
Fredrikslundsvägen 14
168 34 Bromma
08-26 25 84
camilla_berg@spray.se

Erik Elvers
Illerstigen 28
170 71 Solna
08-85 84 88(b)
E.elvers@bredband.net

Unn Hellsten
Lagavägen 13
128 43 Bagarmossen
08-600 26 42 (b)
unn.hellsten@telia.com

Birgitta Traxel
Vesslevägen 40nb
167 67 Bromma
08-25 03 35 (b)
073-614 67 86
birgitta.traxel@gmail.com

Hans Weimer
Ferievägen 53
168 41 Bromma
08-37 39 52; 070-374 07 53

Webbansvarig:

Monika Kristensson
Sickla Kanalgata 12
120 67 Stockholm
08-641 50 11 (b)

Kontaktperson,
FNSiN Östergötland
Håkan Bley
Sköldvägen 18
61633 Åby

Våra böcker:

	normal	medlem
De goda ogräsen	75	50
Estland	50	30
Gotska Sandön, ny	100	75
Kall ökensand	75	50
Spetsbergen	50	30
Tyresta	20	10

(Porto tillkommer)

Beställ genom Eva Innings 08-774 12 53
eva.innings@telia.com.

Omslagsbilder:

Framsidan: Får på Hjortahammars gravfält, Blekinge. Foto Erik Elvers.

Baksidan: Grind i Gjógv på Eysturoy (Färöarna).
Foto: Gunnel Wallén

Ordföranden har ordet

Vintersportsäsongen med alla härliga skridskoturer tog plötsligt slut samtidigt som krokusarna på allvar hade tagit gräsmattan i besittning. Nu kommer våren och med den en varmare årstid.

En varmare årstid innebär också mer solstrålning och möjligheter för kroppen att lagra D-vitaminer, vilka är absolut nödvändiga för vår hälsa och välbefinnande. Det sägs att Rakitis bara är toppen på D-vitaminbrist-sjukdomarnas isberg och att D-vitaminbrist skulle kunna utgöra ett allvarligt hot mot folkhälsan. - Ska vi sola mera nu?

Dagsljusexponering är också livsviktigt för att må bra, det har vi hört. Men nytt för mig är betydelsen av tiamin. Det är kroppens förråd av tiamin, vitamin B1, och inte förrådet av fett och protein, som är avgörande för hur länge man kan överleva utan mat. Berättelsen från Umeå om "mannen i bilen" som levde på snö och is i två månader, är ett bra exempel på att långvarig överlevnad utan föda i ett kallt klimat är möjlig.

Det kalla klimatet i Arktis är på väg att förändras. Isarna smälter, transportvägar öppnas och människor flyttar. Ett lärorikt föredrag om Arktiska regionens framtid hölls i vintras av forskaren Rasmus Ole Rasmussen på Nordregio i Stockholm. Han talade om "megatrender" när han beskrev de förändringsprocesser, som på lång sikt kommer att inverka stort på de arktiska samhällena. (Boken Megatrends recenserades i förra numret av NOS.)

Ett förändrat klimat innebär dessutom nya hälsorisker även i vårt land. Rent allmänt antas risken öka för vattenburna sjukdomar och infek-

Säsongens sista skridskotur för ordföranden och några medlemmar på Källtorpssjön.

Nordregios Rasmus Ole Rasmussen svarade på frågor från FNSiNs ordförande Bente af Edholm efter föredraget om Arktis framtid den 16 februari..

tionssjukdomar. Nya sjukdomar kan introduceras och fästingburna sjukdomar kommer att öka markant. - Det blir trist för bärplockare att drabbas av fästingar och dvärgbandmaskar i framtiden.

Men framtiden innebär också möjligheter, bl a att kunna tillverka livsmedel genom att odla kött som inte är animaliskt. Klimatsmart mat som ett alternativ till dagens köttproduktion. Jo, man kan odla kött i bioreaktorer. Ur solljus och koldioxid går det att producera en näringslösning och i denna ska man kunna odla köttmuskelceller. Man använder då en viss celltyp som kan omvandlas till muskelceller. Det lär bli möjligt att odla kött för allmän konsumtion redan inom en snar framtid.

Snart så kommer påsken - nu är påsken här.

Nu får vi måla och äta ägg och ställa till besvär.

Vårhälsning från ordföranden

Årsavgift 2012

Medlemmar, som inte uppmärksammat att årsavgiften höjts från 150 till 160 kronor

(familjemedlem från 50 till 80 kronor), ombuds skicka in resterande belopp på FNSiN:s pg 670150-2

Med vänlig hälsning

Kassören

Mitt forntida Blekinge

Under äldsta järnålder (500 f. Kr. – 0) lever man av allt att döma ännu i ensamgårdar och anlägger flacka stensättningar av skilda slag. Gravfält under flat mark förekommer i vissa områden, med brandgravar med eller utan urna för ben och aska. Resten av äldre järnålder delas mellan romersk järnålder (0 – 400 e.Kr.) och folkvandringstid (400 – 550 e.Kr.). Impulser från sydliga länder kan ses under hela forntiden, inte minst under bronsålder, men nu finns mer tydliga kontakter, belagda i form av samtida romerska skrifter, praktfulla romerska importerade föremål, myntskatter. Under folkvandringstiden deltar nordiska stammar i fredliga eller krigiska projekt ute i Europa, och alla fornborgar i Sverige, som anläggs nu, bekräftar en orolig tid. Trots det växer befolkningen, bl.a. p.g.a. innovationer inom jordbruket, och bybildningen blir vanligare. De döda begravs oftare i mindre gravfält, som vanligt brandgravar. Resta stenar, ofta kallade bautastenar, triangulära stensättningar och s.k. domarringar blir nu vanliga. Resta stenar är typiska för äldre järnålder i Mellansverige, men i Blekinge är de vanliga på gravfält från yngre järnålder (ca 550 – 1050). De triangulära stensättningarna ändrar senare form till treuddar med insvängda sidor, som vi såg på gravfälten vid Hjortahammar och Hjortsberga, från yngre järnåldern. Domarringarna saknas dock på nämnda gravfält, de är som sagts något äldre. De är runda stenkretsar bestående av varierande antal stenar, nästan alltid ett ojämnt antal, oftast 7, därefter 9. **Trots namnet är de gravar och inget annat.** Vi pekade ut en vacker domarring från bilen, intill en stor skeppssättning på väg upp mot krateröset. Platsen heter Hammarskulle och **domarringen kallas ”Sju konungastenar”.** Observera antalet stenar i namnet. Boplatslager under mark på platsen visar att stenålderns bönder bodde där redan för 5000 år sedan.

Fornborgar är vanligast i Södermanland. De flesta dateras till folkvandringstid, men andra dateringar är inte ovanliga. I Blekinge är 7 fornborgar hittills kända, varav 5 inom ett begränsat område nära Ronneby och Bräkne-

Hoby samt 1 i Asarum och 1 på en liten ö i Hallarumsviken. Den sistnämnda bör vara yngre än de övriga, då den ingår i ett system av vikingatida lämningar, dels ett gravfält på det närbelägna fastlandet och dels omfattande spärrar av träpålar i nämnda vik, daterade till vikingatidens senare del och början av medeltiden. Alla de övriga borgarna utom en ligger avsidet ute i skogen, och sådana brukar betraktas som tillflyktsborgar för befolkningen vid orostider. En borg måste ha haft en offensiv funktion genom sitt läge vid Ronnebyån. Den ligger på Silverberget i självaste Brunnsparken. Bergets namn beror på en gammal grotliknande silvergruva från 1600-talet. Fornborgen var alltså bygdens lås mot invaderande fiender på ån.

Vi besökte som nämnts de båda kända och troligen vackraste gravfälten från yngre järnåldern, dessutom de största i Blekinge med ca **120 gravar vardera. Det första, vid Hjortahammar, kröner ett smalt näs, som skjuter ut i havet.** I norra änden ligger några stora, flacka och runda stensättningar, vilka är äldre än övriga gravar från vendeltid (ca 550 – 800) och vikingatid (ca 800 – 1050). Dessa yngre gravar utgörs av runda, treuddiga, firsidiga och skeppsformiga (med fyllning inuti) stensättningar, skeppssättningar (utan fyllning inuti), högar och resta stenar. Gravformernas mångfald är karaktäristiska för landskapets vikingatid. Längre norrut i Sverige består tidens gravfält till övervägande del av högar och runda, övertorvade stensättningar. Firsidiga gravar finns även från äldre tider, medan resta stenar för det mesta är från äldre järnålder längre norrut. Stenskeppen finns redan på bronsåldern, främst på Gotland, och sparsamt i landet fram till yngre järnålder. Åtskilliga gravar i Hjortahammar gravfältets västra kant är skadade av grustäkt och under tidigt 1800-tal grävdes flera gravar ut av både svenska och danska arkeologer, i modern mening rovgravning.

Liksom i Hallarumsviken har marinarknologer i vattnen nära gravfältet hittat omfattande pålspärrar från samma tid. Redan då låg troligen en av flera bondehamnar här, och handeln var

livlig ännu på 1600-talet. Ved, boskap och hästar utskleppades, impopulärt bland städernas borgare och kungen, som ej fick in någon skatt. Flera bondehamnar av okänd ålder har funnits längs kusten, bl.a. Järnavik och Bodekull, som blev svensk stad år 1664 och döptes om till Karlshamn år 1666. Anledningen var ett bra läge för den svenska örlogshamnen, men senare ändrade man sig till Karlskrona.

Gravfältet vid Hjortsberga är kanske inte lika vackert beläget som Hjortahammar, men det är mera oskadat i sin huvuddel. Den forntida häradsvägen har dock vid senare breddning uppenbart förstört ett okänt antal gravar, eftersom några resta stenar ännu står kvar öster om denna. Gravarna har samma former som vid Hjortahammar, utom de äldsta gravarna där, och är mer ståtliga (min åsikt). Vid en undersökning av en skeppssättning på 1920-talet hittades en brandgrav från tidigt 800-tal. Spår av Hjortsberga by har konstaterats öster om vägen, medan Vambåsa troligen varit byn till Hjortahammar. Ett 10-tal vikingatida gravfält av denna typ finns i Blekinge, vilket tyder på en stor befolkningsökning. Byns marker delas nu upp i inägor och utägor, precis som i modern tid.

I Blekinge finns eller har funnits 6 runstenar, varav bara 1 är vikingatida. Den står vid Skällnäs på Sturkö. Ovanligt nog är övriga

stenar försedda med inskrift med den urnordiska runraden, som har 24 runor jämfört med vikingatidens 16 runor, använda efter ca år 800. Medan det finns 1000-tals vikingatida runstenar i Sverige har jag kännedom om endast 20 urnordiska, och 5 av dessa i lilla Blekinge. Ännu märkligare är att 4 är från Listerhalvön, men ingen av dessa står kvar där den restes. Endast 1 står kvar på ursprunglig plats, nämligen Björketorpsstenen i centrala Blekinge. Den är troligen från 600-talet, på 1400-talet kallad ”Galte stene”, pluralis eftersom det praktfulla monumentet består av 3 höga stenar, och orörd kanske p.g.a. den hotfulla förbannelsetexten. (Se Evas inlägg, NOS 1/2012, s. 4-5.) Platsen var den första fornminnesplatsen vi besökte.

Vi besökte även de andra 2 stenarna, som finns i Blekinge, Stentofstenen inne i och en namnlös sten utanför kyrkan i Sölvesborg. En sten från Istaby finns på Historiska museet, och en från Gummarp flyttades till Köpenhamn redan på 1600-talet men försvann vid stadsbranden där år 1728. Texterna är korta och svårtolkade, med varierande förslag. De 3 stenarna från Istaby, Stentofsten och Gummarp tycks ha viss släktskap, och de har tolkats till att handla om 4 personer av samma familj, bl.a. den segerrike hövdingen Härjulf.

Sammanlagt är fler än 200 urnordiska runristningar kända, varav ca 50 inom de

nuvarande svenska gränserna. Eftersom ca 20 är resta runstenar är alltså ca 30 hittade under markytan i gravar eller skatter, vanligen på föremål av metall. Under forntiden uppfattades runorna som en gåva av gudarna, den mystiska konsten att ge det flyktiga talet en bestående form. Man ansåg att Oden hade funnit dessa kraftfyllda tecken.

Vi besökte ruinkullen efter den danska gränsbefästningen Brömsehus från 1300-talet och minnesstenen över freden vid Brömsebro år 1645. Informationen omtalar även ett fredsmöte år 1541 på samma plats mellan kungarna Gustav Vasa och Kristian III. Mindre känd är en gränsreglering, som omtalas redan i vår äldsta landskapslag, den gamla Västgöotalagen från 1200-talet. Något av åren 1050 – 1056 möttes danernas kung Sven Estridsson och svearnas kung Emund den gamle, på Danaholmen vid Göta älvs utlopp, där de tre (även Norge) rikena möttes. Man skulle bestämma gränsen med ett antal stenar mellan Danaholmen och Brömsebro, så att Halland, Skåne samt Blekinge fördes till Danmark, eller helt enkelt bekräftades redan tillhöra Danmark. Förutom Brömsehus finns lämningar efter ett par små, mindre kända borgar i Blekinges norra gränstrakter, Gåsanabben och Hörneborg. Man kan tänka sig allt blod som flutit i dessa gränstrakter under 600 år.

På vägen upp till kraterröset vid Vång körde vi mitt genom ett av Blekinges största gravfält från vikingatiden med ca 90 gravar, Kasakulle. Här

har undersökts en till synes typisk hednisk vikingahög, vilken emellertid visade sig innehålla en kristen begravning, alltså ett obränt skelett orienterat öst-väst och helt utan gravgåvor. I alla föregående årtusenden fram till nu var det sed att våra förfäder fick gåvor med sig i graven, som vapen, redskap och smycken. Nästa generation skulle antagligen hamna på kyrkogården i Hjortsberga. I den intilliggande byn Västra Vång, som gravfältet tillhör, hittades på 1860-talet den största av landskapets ca 10 silverskatter från vikingatid, vägande 6 kilo.

Text och foto Kjell Linnér i oktober 2011.

Artikeln avslutas i nästa nummer av NOS

Flera minnen från resan till Blekinge

Torhamns udde

Faktaunderlag bl a från Länsstyrelsens hemsida och Värt att se i Sveriges natur (Bonniers & SNF, 1983)

Från Bröms vid Smålandsgränsen far vi via Kristianopel och dynområdet Höga Sand söderut längs Blekinges östkust. Här och där kantas vägen av imponerande stengårdsgårdar. Längst i söder kommer vi till det lilla samhället Torhamn, och utanför det finns Sveriges sydösthörn Tor-

hamns udde. Flyttfåglar följer ju de stora konturerna i landskapet, och udden är därför liksom t. ex. Landsort och Falsterbonäset välkänd bland ornitologer (även om en del fåglar går längre ut, från Ölands södra udde via Utlängan till Käseberga). I början av april sträcker hundratusentals ejdrar förbi under en och samma dag. Då passerar också stora flockar med gäss och vadare på väg till sina häckningsplatser i norr. På sommaren söker ett stort antal häckande fåglar föda i vikarna. Stiligast är skärfläckan, med distinkt svartvit dräkt och en elegant uppåtböjd och långsmal näbb.

Udden är ett välbevarat, öppet odlingslandskap med hedar och vidsträckta strandängar. Det är rikt på fornminnen och har en lång kulturhistoria. Betande kor och får håller landskapet öppet och bevarar ett värdefullt kulturarv. Samtidigt räddas många av de känsliga och ovanliga växter som bara kan leva i öppna betesmarker. På udden växer t. ex. de vackra orkidéerna jungfru Marie nycklar och nattviol. Här blommar också de rödlistade vårkällört och granspira.

Vi äter vår matsäck nära stranden, med utsikt över det öppna havet. Efter lunchen strövar de som vill runt och njuter av det vemodigt vackra **landskapet som för tankarna till "ensavannen" på Näsudden på östra Gotland.** Det är också tid för ett kort bad vid den pir som sticker ut.

Erik Elvers

Lunch på Torhamnsudde

Foto: Lars Innings

Bröms

Den smala Brömseback är med sin längd 5 km ett av Sveriges mera obetydliga vattendrag. Eftersom det bildar en liten del av gränsen mellan Blekinge och Småland var det dock på sin tid även

en del av gränsen mellan Danmark och Sverige, och förhandlingar mellan de båda länderna fördes flera gånger i närheten av bron över bäcken, Brömsebro. Mitt i bäcken ligger en liten holme på vars mitt gränsstenen stod, och den holmen betraktades som neutral mark där man kunde mötas utan gisslan eller lejdebrev. Gustav Vasa och Kristian III mötes här 1544, löste sina tvister och avtalade om ett förbund i 50 år (för att Gustav Vasa skulle ha ryggen fri i kampen mot Nils Dacke) Den mest kända freden var den som slöts här 1645 varvid Sverige tillerkändes Gotland, Härjedalen, Jämtland, Ösel och - på 30 år - Halland (Skåne och Blekinge tillföll Sverige först 13 år senare, genom freden i Roskilde). Förhandlingarna pågick i 6 månader och fördes en stor del av tiden genom budbärare mellan svenskarna som befann sig i Söderåkra prästgård och danskarna i Kristianopol. Till minne av den freden har en sten rests. Några minuters promenad från bron och holmen är platsen för medeltidsfästet Brömsehus.

En varm och solig sensommardag kom vi till Bröms med den imposanta stenen. Det kändes mäktigt att stå på den plats som blivit så omtalad och som vi alla läst och hört talas om under historiektioner och kanske i andra sammanhang också. Det skapas en speciell känsla när man står i en gammal gränsbygd. Det är väl också tilltalande att se en manifestation för fred och frid och inte att uppmärksamma platser där fältslag och andra krigiska och våldsamma händelser utspelat sig. Var det också ett tecken i skyn att skogsarbetaren från Torsås på Smålandssidan i bästa samförstånd röjde i kanten av Brömseback på Blekingesidan?

Ragnar Kristensson och Erik Elvers

Kristianopol

Under Blekingeresan 2011 besökte vi Kristianopol, beläget i östra Blekinge. Kristianopol **anlades 1599 på order av Kristian IV av Danmark** på ön Korsaskär i närheten av den forna **staden Avaskär. Danmark anlade vid den här tiden flera liknande gränsbefästningar.** Kristianopol fick stadsprivilegier 1622. Man flyttade över stadsprivilegierna från Avaskär och Lyckå och invånarna förmåddes att flytta till Kristiano-

pel. 1611 överrumplade kronprins Gustav Adolf staden och förstörde den.

Efter freden i Knäred 1613 befästes staden av danskarna men efter freden i Roskilde 1658 blev Blekinge svenskt och betydelsen minskade. 1676 fördes bestyckningen till Karlshamn och det övergivna Kristianopel besattes samma år av danska flottan och gjordes till en stödjepunkt för snapphanarna. 1677 tog svenskarna tillbaka Kristianopel, fästningsverken raserades och befolkningen flyttades.

Den gamla stadsmuren restaurerades 1937-75 i samband med utgrävningar och man lade helt enkelt upp de stenar man hittade på muren. Det blev dock inte en lika imponerande mur som det varit på 1600-talet. Då var muren 6 m hög och ovanpå fanns en 2 m hög jordvall.

Dagens Kristianopel är en vandring i historisk miljö. Det är mycket liv och rörelse sommartid. Många sommarboende och turister. Det finns en stor och vacker gästhamn. Två stycken besöks-trädgårdar, Rosengården och Lavendelgården finns.

Heliga Trefaldighets Kyrka påbörjades 1618 och togs i bruk 1624. Den har trappgavelstorn och långhus med korsarmar.

Kristianopel ligger idag på en halvö. Man kan gå långa sträckor uppe på muren. Huvudgatan löper i nordsydlig riktning. Det finns en del små butiker man kan handla i. Några av oss passade på att bada. Det lär finnas gott om övernattningsmöjligheter för den som vill återvända.

Kåre Strömberg

Skulptören Per Hasselberg

Per Hasselberg var sin tids mest framgångsrika svenska skulptör. Han föddes 1850 i Hasselstad nära Ronneby. Sin utbildning fick han i huvudsak i Paris. Han fick sitt genombrott med skulpturen SNÖKLOCKAN. Den och skulpturen GRODAN är två av hans mest kända verk. De föreställer båda unga gracila kvinnofigurer.

Bronsskulpturen Snöklockan, en stående ung kvinna, kunde vi se på Stora Torget i Ronneby. Den finns också i marmor på Nationalmuseum i Stockholm och gjuten i brons på Mariatorget.

Grodan föreställer en kvinna i sittande ställning med en liten groda framför sig. Den populära skulpturen finns på många platser runt om i Sverige, t.ex. i Brunnsparken i Ronneby, Rottneros Park i Värmland, Nationalmuseum, Waldemarsudde och Björns trädgård i Stockholm. Per Hasselberg led av diabetes och avled endast **44 år gammal**.

Han har två gator uppkallade efter sig: Per Hasselbergs väg i Ronneby och Hasselbergsvägen i Södra Ängby, Bromma.

Gunnel Wallén

Högasand

Söder om Kristianopel ligger Högasands naturreservat som omfattar en ca 3 km lång sträcka av litorinastrandvallen mellan Eriksholm och Trolleboda. Det är ett dynlandskap med litet släkttycke med Gotska Sandön, och vi gjorde ett kort uppehåll där på väg till Torhamn. Sandstarren växer i sanden och sticker upp från rottågorna, och här och i den omgivande tallskogen finns myrlejon, nattskärre och korsnäbbar.

Erik Elvers

Allmänna intryck från Blekinge

När jag sade till min närmaste vän att jag skulle åka på semester till Blekinge blev han väldigt förvånad och frågade mig direkt om det där **finns något intressant att titta på**. ”Det enda jag vet om Blekinge är att det finns marinbaser och **militära radarstationer**”, sa han till mig och flinade.

Till min stora överraskning fick jag uppleva ett helt annorlunda liv på dessa fem dagar! Det var omöjligt att förutse eller förutspå att min Blekingesemester skulle göra så stort intryck på mig. En sådan intensiv semester har jag aldrig haft i mitt liv.

Under de fem dagarna fick jag se så mycket makalösa kyrkor, som jag inte ville lämna, speciellt den Heliga Kors Kyrkan i Ronneby. Den sagolika Brunnsparken i Ronneby skulle jag flytta till Stockholm, om jag haft en trollpinne. Jag skulle vilja ta en promenad med min familj varje dag, om jag haft en sådan park i mitt område.

Det är fantastiskt att folk försöker att skydda

natur- och kulturpräglade miljöer genom att skapa naturreservat. I en tid när många länder säljer ut sina naturtillgångar för att få snabba vinster är det underbart att det finns ett sådant land som försöker att bevara den värdefulla naturen.

Man kan skriva mycket om den underbara naturen och kulturen men en sak tycker jag var mer värdefull och det var att få vara med er, med svenska folket och se hur ni ta hand om varandra, vad ni säger, vad ni tycker... Jag fick ett fint tillfälle att lära känna er, att vara nära er! Ni är så trevliga människor! Tack vare er fick jag en massa tankar om mitt liv om 30 år: ”hurdan jag ska vara vid 65 eller vid 80, hur jag skulle se ut då, hur jag ska reagera vid olika situationer...”

Tackar väldigt mycket för denna fina semester som jag haft med er, tackar Kjell för hans fina föredrag och Erik Elvers för hans förberedelser och körning!

Elena Teterina

Punschepoken

Längst upp på den just då folktomma Vinkelgatan syntes två välklädda damer vinka in oss till Karlshamns museum. Vi har valt att skriva om endast den del, som inrymmer Punschmuseet, Sveriges enda.

”När stugan drogs till fest” åkte väggbonaderna upp och punschskålen fram. På en bonad fanns vår välkända enhörning. Vi visas runt i den autentiska fabriken, ser kokkärl, lagringstunnor, påfyllning o förslutning av flaskor. Den första mycket avancerade diskmaskinen för flaskor från 1880, var vi väldigt imponerade av.

1733 kom första fartyget med arrak från Ostindien. Arraken har en alkoholstyrka av 60-70 %, råvarorna är ris, sockerrör, palmsaft och andra växtdelar. Före den industriella tillverkningen dracks arrakspunschen alltid varm. Den tillreddes i hemmet vid festliga tillfällen i en bålskål. I skålen sattes en sockertopp, över den hälldes kokhett vatten med en punschslev. När sockret löst tillsattes arrak och sprit och någon syrlighet. Den dracks ur små porslinskoppar.

I mitten av 1800-talet började punschen tillverkas industriellt. Karlshamnspunschens historia är främst förknippad med två namn, C G Berg och von Bergen. När C G Bergs punsch huvud-

sakligen såldes inom landet, inriktade sig von Bergen även på export. Avsättningen i utlandet fick en sådan omfattning att fillialfabriker startades i Finland, Danmark och Tyskland. Konkurrensen mellan de två företagen var hård. 1914 tillverkades 543248 liter Flaggpunsch och 346800 liter Karlshamnspunsch. Punschen dracks nu mer kall än varm.

Det råder delade meningar varifrån ordet punsch kommer. Den vanligaste uppfattningen är att namnet kommer från räkneordet fem som heter panch på hindi och flera andra indiska språk samt pancha på sanskrit. Detta syftar på punschens fem beståndsdelar.

Receptet på 300 liter punsch:

55 liter arrak 60%

46 liter sprit 96%

78 kg socker

157 liter vatten

4 liter Rhenvin

Kulör

Socker och vatten bringades till kokning i ett stort bryggkärl som värmdes av högtrycksånga från en ångpanna. När sockret lösts, tillsattes det vita syrliga vinet. Vid kokning inverteras en del av sockret av syran i vinet till frukt- och druvsocker som känns mindre sött. När lagen svalnat något skulle den ”klaras”. Detta skedde med äggvitor, vispade till hårt skum. Dessa blandades i under kraftig omrörning. När äggvitan koagulerade, renade den lagen från smutspartiklar som flöt upp till ytan och skummades bort med skumslev. Så tillsattes Arrak,sprit och bränt socker för kulörens skull. Nu var drycken klar att överföras till större kärl för lagring i 3-6 månader eller längre. Innan punschen tappades på flaskor måste den provsmakas. Varför detta var ett jobb för endast kvinnor, är lätt att räkna ut.

När bolagens framgångar var som störst kom bakslaget. Brattsystemets införande 1917 innebar att staten köpte upp samtliga spritfirmor. AB Vin-och Spritcentralen fortsatte tillverka Flaggpunschen men lade ner von Bergens Karlshamnspunsch.

Besöket avslutades med provsmakning av Svensk Flaggpunsch, numera tillverkad i Finland.

Elisabet Römert

Bengt Nilsson

Ugnar och gravar på Farstalandet – en tolkning

De ryssugnar som man finner spår av på Farstalandet är inte lika stora och välbyggda som många av ugnarna är ute i skärgården. De flesta ugnarna är i dag mer eller mindre raserade vilket kan tyda på att de användes under en kortare tid. Ju längre tid man räknade med att stanna på en plats eller att återkomma till, ju större och kraftigare ugnar byggde man (Utter Wahlström 2002:50).

Min tolkning är den att ugnarna på Farstalandet endast användes under en kort period och därför inte behövde byggas lika stabila som ugnarna man använde sig av under hela sommaren. Jämför man även med andra författares uppfattningar (T. Touvinen, M. Bagge m.fl.) så framkommer det tydligt att man är ganska eniga om att det i de flesta fall rör sig om lämningar efter ryssen. En del ugnar (spisar), framförallt de i Finland, kan även härröra från fiskeläger under 1500-talet. I den arkeologiska rapporten (Per Widerström, rapport 2002:20, s. 9) framkommer det vid utgrävningen av ugn 1 en stenpackning och som inte återfinns i ugn 2. Detta kan mycket väl tyda på att ugn 1 är utav tidigare datum och återanvänd av ryssen 1719.

Vad som däremot är lite speciellt med lämningarna på Hälludden, Lillängsudd och Storängsudd är att det även finns registrering av gravar i anslutning till ugnarna.

Att man funnit gravar i anslutning till ryssugnar har hitintills inte gjorts tidigare i den inre delen av skärgården. Däremot har vi de arkeologiskt grävda gravarna på Sandhamn och Gälö och ett par osäkra gravregistreringar på Rådmansö och Ornö. Dessa fakta gör mig säker i min teori, att ryssen landsteg på de här platserna utmed Baggens- och Ingaröfjärden i samband med rekognosering i juli och slaget vid Södra Stäket den 13 augusti 1719. Striderna hade pågått under eftermiddagen och hela kvällen fram till midnatt. Ryssen hade tidigare under sitt härjningståg inte mött några större motgångar. Men här vid slaget om Södra Stäket hade motståndet varit starkt och ryssen led ett stort nederlag. Innan man begav sig

från Skogsö tog man med sig döda och sårade och tog sig över Baggensfjärden. Efter stränderna på Farsta- och Ingarölandet gick de iland för att få lite vila, äta något och vårda sina sårade kamrater. Här kunde ryssen slicka såren och sova ut, relativt trygga då de tidigare under sommaren bränt alla gårdar och drivit folket på flykt. Säkerligen var många soldater så illa skadade att de avled och begravdes där man hade sitt viloläger. Detta är min tolkning till varför det finns ugnar och gravar på Farstalandet. På frågan om det finns några spår efter ryssens härjning sommaren 1719 blir svaret entydigt: ja, det finns tydliga spår.

Mimmi Öberg

Material och tidigare forskning

I Sverige har det tyvärr inte gjorts så mycket forskning vad gäller lämningar efter 1719 års anfall. Om själva anfallen och härjningarna mot olika delar av Östersjökusten och slaget vid Södra Stäket finns en hel del litteratur att läsa, bl.a. Slaget vid Stäket av Ulf Sundberg (2006), Skärgårdsöar och fiskekobbar del 2, skriven av Bertil Hedenstierna 1990 och ett föredrag av Alf Åberg 1969, Slaget vid Stäket. Detta är bara en liten del av allt material som finns skrivet om slaget. I ”Ryssåret 1719 och annat i Roslagen” av Edvin Gustavsson (1968) finns det noggrann dokumentation om förödelserna i Roslagen.

I Finland däremot har det gjorts en del forskning, främst om de s.k. ryssugnar. Det mesta materialet har jag hämtat ur bl.a.: Tapani, ”Finska skären”, Studier i Åboländsk kulturhistoria (1990). Mickelsörarna av Marita Bagge (1996). Tidskriften Skärgård nr 2/2007 ”Ryssugnar på Björkö” av Marita Westergård. Det finns även en C1-uppsats: Ryssugnar – definition – konstruktion – funktion som är skriven av Anette Glöde, Umeå universitet 1991. Jag har även tagit med rapporter från ett par arkeologiska utgrävningar.

Hur gick det?

FÄRÖARNA– 18 öar i Atlanten föredrag och bildvisning 31 januari

Gunnel Wallén, som sedan Grönlandsresan 2008 är medlem i FNSiN, har besökt Färöarna inte mindre än 10 gånger. Gunnel visade fina bilder och delgav oss sina kunskaper om livet på Färöarna. Potatis och rabarber är det enda som kan odlas, men fisk och torkat färskött finns det gott om. Antalet får är nästan dubbelt så stort som antalet invånare (49000) på de många öarna och de allra flesta öar är bebodda. Tack vare Golfströmmen håller sig vattentemperaturen mellan 4 och 10 grader vilket naturligtvis gynnar fisket. Dock är strömmarna mellan öarna förrådiska. Man tar sig fram med båt, buss, helikopter eller bil. Det finns inte mindre än 18 tunnlar, en del flera kilometer långa. Man kan övernatta på allehanda sätt, dock rekommenderar Gunnel inte tältning, eftersom vädret snabbt växlar från sol till dimma och regn. Efter bildvisningen följde frågestund, och frågorna var många. Det var säkert inte bara jag som längtade till öarna i Atlanten med de många fåglarna och de vänliga människorna. Det här var ett lyckat samarrangemang av föreningarna FNSiN, Samfundet Sverige-Färöarna och Föreningen Norden. Föredraget hölls i Länsstyrelsens hus på Hantverkaregatan eftersom lokal Baltzar var stängt på grund av vattenskada. Lokalen i Länsstyrelsens hus var fullsatt och vi var minst 22 FNSiN-medlemmar.

Eva Innings

ARKTIS FRAMTID

Foto: Bente af Edholm

Ett trettiotal personer kom till Rasmus Ole Rasmusens (bild t.v.) föredrag på Nordregio om utvecklingen i Arktis varmed här avsågs Grönland, Island, Färöarna, norra Kanada och Alaska, norra Sibirien och Ryssland och Nordkalotten. Inbjudan hade gått ut till sex föreningar, åtminstone tio av åhörarna var medlemmar i (bl a) FNSiN.

Oftast tänker man på klimatförändringen när man talar om ämnet, men forskarna har identifierat nio "megatrender" med kraftfull påverkan.

Ett par av dem är urbanisering och befolkningsförändring. Som på många andra håll sker en flytt från landsbygden till byar, från byar till mindre städer och från mindre städer till huvudorten. Ofta flyttar de yngre kvinnorna som nu fått utbildning, kvar blir de äldre männen som inte vill eller inte kan överge sitt traditionella liv. Följden blir ett kvinnounderskott och därav kraftig nedgång i antal födda barn och växande andel äldre personer. Mönstret gäller hela Arktis. Efter Sovjets sammanbrott har t.ex. befolkningen i Murmanskområdet på 20 år minskat från 1,2 till 0,6 miljoner människor (trots att det, som det sägs, bor ett segt folk på Kolahalvön). De industrier som anläggs byggs ofta av utländsk personal och inte heller driften ger arbete åt lokalbefolkningen i stor utsträckning. Den ökande turismen ger inte alltid inkomster till området, och som exempel nämndes kryssningsfartyg som medför i stort sett allt som passagerarna köper, från mat till hemslöjd. Föredragshållaren förutsåg inte nämnvärda territoriella konflikter, däremot spänningar mellan de internationella storföretagen och lokalbefolkningarna.

Det var ett mycket intressant och tankeväckande föredrag, som åtföljdes av en lång frågestund. Åtskilliga informativa kartor visades, även om förklaringen av dem kunnat vara mera utförlig. De kan dock studeras i lugn och ro i den av Nordregio utgivna boken Megatrends (se även Anders Schærströms recension av den i NOS 1/2012).

Erik Elvers

TÄNNDALEN vecka 9

Åtta medlemmar deltog i en skidresa till Tännålen, externt ordnad men inbjudan har gått till FNSiN via "e-puff". Utförligare notis kommer i NOS till hösten.

Program

TIDIG VÅRVANDRING

i Bergianska Trädgården

Onsdagen den 18:e april klockan 18.00

Vi träffas utanför koloniområdet Lilla Frescati klockan 18. Området ligger mellan Universitetets T-banestation och Roslagsbanans station Universitetet. Koloniområdets symbol är ett ek-löv. Vi går in i koloniområdet och beundrar den gamla eken, som i sin kärna hyser en stor myrstack. Från eken går vi den nyanlagda vägen parallellt med Roslagsbanan och kommer in i Bergianskas våtmarker. Trots tidig vår räknar jag med att vi får se pestskräp, körsbärskornell, trollhassel och många fler växter stå i full blom. Dessutom passar vi på att se hur långt våra träd kommit med sina bladknoppar. Kanske är det lämpligt att ha med en termos om vårvällen är kylig.

Ingen föransmälning men vill du veta mer kontakta Eva Innings tel 08 7741253

SKURUPARKEN

Onsdagen den 25 april klockan 18.00

Med buss till Stor-Stockholms senaste naturreservat, 25 minuter från Slussen, strax hitom Skurubron, ligger det till ytan lilla reservatet. Ett 70-tal små enkla stugor – mer kolonistugor än sommarstugor - ligger spridda bland bergknallarna. Och det är inte vilka knallar som helst. De är både höga och vackert slipade och en del stupar brant ner mot Skurusundet. Mellan bergknallarna växer höga tallar och ett stort antal ekar. Vad som övrigt växer i parken får vi upptäcka tillsammans eftersom marken var frusen och inga blommor fanns när vi besökte reservatet i januari.

Vi träffas vid hållplatsen Skuru Skola. Bussar avgår från hållplats O vid Slussen. Man kan ta buss 409, 413, 414, 422 eller 471. Det är trevligare att träffas vid hållplatsen Skuru Skola än vid den trafiktäta Slussen.

Ingen föransmälning, men har du frågor kontakta gärna Eva Innings, tel 08-774 1253

ANTARKTIS -

POLARFORSKNINGSHISTORIA

Torsdag den 26 april kl 19:00

(Smörgåsar serveras från kl 18:30)

Lokal: Baltzar, Baltzar von Platens gata 11

Fredrik Moëll har ett starkt intresse för polartrakterna. Han deltog i FNSiNs resa till Spetsbergen redan 1976, vilket innebar vandringar och en del andra strapatser. Nyligen besökt han Antarktis under mera bekväma förhållanden. Det här blir ett föredrag om personliga intryck från Antarktis men också om polarforskningen förr och nu – naturligtvis om Nordenskiöld's expedition 1901-03 och om Amundsen. Båten han besökte Antarktis med bär det klassiska namnet Fram.

Fredrik Moëll: fredrik.moell@tomatis.se; 08-594 777 90. Kontaktperson Anders Schærström, 070-693 91 28

VÅR KVÄLLSVANDRING

i Ulriksdals slottspark

fredag 11 maj kl 18.30 - ca 21

Som vi brukar går vi från Bergshamra torg (samling utanför norra t-baneuppgången stn Bergshamra) ner till Brunnsvikens norra strand och därifrån upp till naturvårdsområdet på Ulriksdalsåsen och vidare till Ulriksdals Slottspark. God chans att vi får se backsippor, kattugglor tänkbart men mera osäkert.

Föransmälning är inte nödvändig men kan göras till Erik Elvers, e-måle e.elvers@bredband.net

STORÄNGSUDD

Söndag den 13 maj. Samling Beatelundsvägen klockan 11.00.

Vi återvänder till Storängsudd – men tidigare än förra våren, då kungsängsliljorna hade hunnit blomma över. Storängsudd i Värmdö blev reservat på 1930-talet, ett av de minsta reservaten i Stockholms län, och ligger vid kanten av Baggensfjärden på Farstalandet. Halvöppen, hållmarksbunden ek/hasselskog dominerar. Förutom kungsängsliljan blommar i maj orkidéerna Adam och Eva, tvåblad och nattviol. I floran

finns också getrams, vårärt, vitsippa och gökärt. På de öppna hållarna växer styvmorsviol, mandelblom, svartkämpar och brudbröd. Även vitsippor, smörblomsarter och hässleklocka förekommer, liksom en strandäng med agnsäv och bladvass. Det finns ett gravfält från yngre järnåldern, men även gravar och ugnar från 1719 när ryssen försökte inta Stockholm och Sverige genom Baggensstaket. *Mimmi Öberg kan berätta om flora och arkeologi.* (Några medlemmar känner henne från skidresor till Tännaldalen och i de senaste numren av NOS har hennes B-uppsats gått som följetong.)

Buss (428 X eller 474 + 467) från Slussen till hållplats Beatelundsvägen. Därefter promenad på drygt 2 km. Vi samlas vid busshållplatsen. Räkna med en skön eftermiddag. Ta med picknickmat. Mindre p-plats vid reservatet.

Föranmälan är inte nödvändig men kontakta gärna Anders Schærström (08-758 30 03; 070-693 91 28; anders.schaerstrom@telia.com).

SKÖN SÖNDAG I SANDEMAR

Söndagen den 20 maj klockan 11.00 samlas vi på naturreservatets P-plats

Nu har det blivit tradition att åka till Sandemar för att få se de flesta av Stockholmsområdets vårblommor i full prakt. Vi kan vänta oss finna kungsängsliljor i massor; majvivor, adam och eva, mandelblom, desmeknopp, styvmorsviol mm

Om solen skiner och vi vill se fler blommor fyller vi bilarna och kör några hundra meter mot Dalarö. Där finns en liten P-plats varifrån det leder en stig in i reservatets östligare delar. Här bör vi finna massor av kärrknipperot (dock i knopp), tätört, tvåblad och fler majvivor. Vi intar vår matsäck på eller vid bryggan, som ligger inom reservatet.

Vägbeskrivning: Med bil väg 73 mot Nynäshamn, avfart mot Dalarö. Fortsätt cirka 15 km och sväng höger in på naturreservatets P-plats.

Från Stockholms Central tag pendeltåg mot Nynäshamn kl 9.49. Efter 25 minuter (10.14) stig av vid Handen. Byt till buss 839, som avgår drygt 20 minuter senare (10.38) Avstigning hållplats SVÄRDSNÄSviken kl 11.00

Vill du veta mer kontakta Soili Bisi-Ström tel 19 12 52 eller bisi-ström@bredband.net

FÖRMÖTE GOTSKA SANDÖN

måndag 21 maj kl 18.00

Förmöte inför Sandöresan 6-10 juni där vi går igenom praktiska detaljer i fråga om utrustning, program för vistelsen osv. En del bilder lär vi också titta på. Mötet är öppet för alla, alltså även dem som inte reser med till Ön i år.

Föranmälan önskas senast torsdag 17 maj till e.elvers@bredband.net.

Mötet hålls i träfflokalen Baltzar, Baltzar von Platens gata 11 (nära Fridhemsplan).

TRÄDVANDRING

Måndagen den 4 juni kl 18.00

Vi träffas på baksidan av Universitetets T-baneuppgång vid koloniområdet Lilla Freskatis grind. Roslagsbanans nya station Universitetet har vi då framför oss. Vi går sedan över Roslagsbanan via nya viadukten och viker av mot höger och går den nyanlagda vägen utefter spåren och kommer in i Bergianska Trädgårdens nya våtmarker. Som synes av rubriken är det Bergianskas många spännande träd och buskar vi skall koncentrera oss på, många av dem lär blomma t.ex. näsduksträdet. Rundvandringen tar cirka två timmar. Ingen föranmälan behövs.

Vill du veta mer, kontakta Eva Innings, tel 08 – 774 1253 eller eva.innings@telia.com

GOTSKA SANDÖN

6 – 10 juni

Vår- eller försommarresan till Gotska Sandön är nog FNSiNs klassiker framför andra.

I år infaller nationaldagen på en onsdag. Vi har bokat platser på Gotska Sandön onsdag 6 – söndag 10 juni. Utresa från Nynäshamn på onsdag morgon, hemresa på söndag kväll.

Obs! Eftersom antalet deltagare de senaste åren inte har varit så stort som det har brukat vara har vi preliminärt bokat endast för 10 personer. Dröj därför inte för länge med att anmäla dig, om du är intresserad.

Inkvartering i eget tält, hyrtält med sängar, trebäddsrum eller fyrabäddsrum.

Priser (**4 nätter**):

Eget tält 1410 per person

Hyrtält 1840 kr

2-bäddsrum 2250 per rum

Obs! Priserna för rum och hyrtält delas alltså på

antalet personer som bebor dem.
Anmälningar mottages av Erik Elvers
(e.elvers@bredband.net.; 08-85 84 88).
Frågor besvaras också av Erik samt av Anders
Schaerström, (anders.schaerstrom@telia.com; 08-
-758 30 03)

REKOGNOSERINGSTUR

till Hållnåshalvön sydost om Skutskär.
Lördagen den 16 juni

Är du intresserad att följa med och leta
GUCKUSKO strax söder om Hållnäs kyrka?
Kontakta Eva Innings tel 08 7741253 e-post
eva.innings@telia.com

LANDSKAPSRESA 2012

Närke-Bergslagen, mitten av augusti

Vi genomför en landskapsresa även i år, denna
gång till Närke och Bergslagen i mitten av au-
gusti. Resan föregås av en studiecirkel under
mars - maj, sannolikt med ett möte även i början
av augusti. Vid det inledande mötet kom vi på
25-30 platser värda att besöka, förutom de ca 60
platser som ingår i Ekomuseum Bergslagen. Ef-
tersom resan endast pågår 5 dagar får vi göra ett
urval.

Kontaktperson Erik Elvers,
e-mäle e.elvers@bredband.net.

GÄSTRIKLAND – ÅNGTÅG OCH STRÖVTÅG

Veckoslut i juli eller augusti

Jädraås – Tallås Järnväg (JTJ) är en sex kilometer
lång museijärnväg väster om Ockelbo i Gästrik-
land. Under sommaren (17/6 – 26/8) trafikeras
järnvägen på söndagar. Mats Gullberg, vår väl-
kände vandringsledare, är engagerad i verksam-
heten och kan även tänka sig att guida oss någon
dag i norra Gästrikland. Om det finns tillräckligt
intresse skulle vi kunna göra en gemensam tur
dit något veckoslut i juli eller augusti. Är du in-
tresserad får du gärna höra av dig till Anders
Schærström (anders.schaerstrom@telia.com; 08-
758 30 03) eller Mats Gullberg
(matsgullberg2003@yahoo.se; 08-668 60 87).

ÄTLIGA VILDA VÄXTER ...

Exkursioner, ”studiecirkel” ... tja, idén är bara att vi ska
gå ut i naturen vid några tillfällen och söka efter de goda
ogräsen, som Ingegerd Hosinsky har skrivit om i bo-
ken om alla de där mer eller mindre försummade väx-
terna, som man kan laga mat av. Låt oss upptäcka dem
tillsammans, ta reda på var de förekommer, lära oss
känna igen dem och rentav försöka laga till något av
dem. Vi behöver kanske inte någon särskild ledare. I en
studiecirkel ska man faktiskt lära sig av varandra. Läro-
bok har vi ju. Om du inte redan äger ett exemplar, så
kan du lätt köpa ett från FNSiN.

Om det finns tillräckligt intresse så försöker vi hitta
några tider som passar oss alla, så länge våren och som-
maren varar... För att täcka in olika växter så behöver vi
naturligtvis anpassa oss till deras lövspricknings-, blom-
nings- och bärsäsonger. Om du är intresserad av att
vara med, så kan du tala om det för någon av oss
så snart som möjligt. Sedan bestämmer vi tider
tillsammans. Anders Schærström, 070-693 91 28; 08-
758 30 03 anders.schaerstrom@telia.com; Erik Elvers,
e.elvers@bredband.net; Claes Göran Ström, 08-19 12
52

I nästa NOS

Havtornsplockning
Sannolikt lördag 22 september.

Nos tipsar

Vandringar med STF:

LÅNGFREDAGSVANDRING

Fredag den 6 april kl 10:30

Samling: Flygaremonumentet på Karlaplan, T-
bana till Karlaplan eller buss 42, 44.

Vi samlas vid Flygaremonumentet på Karlaplan
för att vandra genom bl.a. Nobelparken längs
Brunnsviken till Kaknäs och in till staden igen.
Matsäck för en rast. Kostnad 20 kronor. Vand-
ringens längd: c 6 km.

Ansvarig: Mats Gullberg. 070-570 92 47

VANDRING I GARNSBYGDEN

Lördag den 5 maj

Samling : Ösby gård, Garns-Ösby. Starttid kl 11:25.

Transportalternativ 1: Roslagsbanan till Vallentuna, byte till buss 665 kl 10:55. Transportalternativ 2: Samling vid Tekniska högskolan för avfärd kl 10:30 till Brottbys trafikplats för byte till buss 655 kl 11:12 till hpl Garns-Ösby.

Vi vandrar på vägar och stigar i skogstrakter med utsikt över sjöar och i lätt kuperad vildmarksterräng. Vandringslängd ca 16 km. Matsäck för två raster. Ingen kostnad.

Ansvariga: Mats Gullberg 070-570 92 47 och Bengt Dahlbeck 070-491 23 44.

NATTVANDRING

med flera föreningar

Fredag den 8 juni

Samling: Stockholms Central kl 21:45, perrongen för Västerhaningependeln. Vi reser till Handens station. Sitt i främre delen av pendeltåget.

Ja, så är det åter dags att gå ut i den ljusa sommarnatten för att vandra på stigar och vägar från Rudans gård förbi sjön Öran fram till Ådran. Vandringslängd ca 17 km i lugnt tempo. Matsäck för minst tre raster. Tänk på att ha rejäla skor. Sluttid: lördag fm. Kostnad: ingen. Ansvarig: Mats Gullberg 070-570 92 47 (till kl 21:00, utom sista kvällen: 19:30 till 21:00)

Tips från Föreningen Norden, Stockholm.

Östersjösamarbetet 20 år. Mats Hellström. 18 april, kl 18. ABF Sveavägen

Mänskliga rättigheterna i kläm i Europa. Thomas Hammarberg. 3 maj kl 18. ABF Sveavägen

Nordiskt Huvudstadsmöte, Reykjavík. Sammanfaller med "Konstdagarna i Reykjavik". 17-19 augusti 2012.

FFE:s BÅTTUR i

Kungliga Nationalstadsparken, torsdag 26 april 2012 kl 18-20.30

FNSiN är, tillsammans med ca 50 andra föreningar, medlem i Förbundet för Ekoparken (FFE). **Det betyder att våra medlemmar är välkomna att följa med på den båtturen som FFE ordnar varje vår, se texten nedan.** Turen brukar vara mycket informativ, trevlig och uppskattad, och eftersom föreningarna har ett par hundra tusen medlemmar är det klokt att boka plats i god tid.

Den traditionella båtturen i FFE:s regi går av stapeln i vanligtvis härligt vårväder. Vi pratar om natur&kultur&hotbilder längs med färdvägen. Vi kommer att åka igenom Djurgårdsbrunnskanalen, förbi Hammarby sjöstad, Skuruparken, Husarviken m m. Guidning sker av Henrik Waldenström, Rickard Murray med flera. Färdfakta: Tur och retur Strömkajen vid Grand Hotel. Start 18.00, åter senast 20.30. Pris: 140 kr, samlas in ombord. Cafeteria finnes med kaffe och bullar mm.

Matig smörgås inkl lättöl, läsk eller loka för 50 kr, förbeställes vid anmälan enligt nedan.

Anmälan till Birgitta Bergquist, helst på mejl: birgitta.bergquist@naturvetaren.se eller tel: 08 15 43 42.

OBS! Ange vid anmälan; antal personer, telefon, mejladress samt om paket med dryck&matig smörgås önskas för 50 kr.

ÅRSMÖTE I FFE

Årsmötet i FFE, Förbundet för Ekoparken, hölls i Haga Forum 10 mars. FNSiN representerades av tre medlemmar och vi fick tillfälle att presentera föreningen och dess engagemang för Ekoparken och att vi är en av de föreningar som var med och bildade Förbundet för ca 20 år sedan. Efter årsmötesförhandlingarna berättade biologen Johan Lind, Stockholms Universitet, författare till boken Quercus - ekens mångfald, under rubriken Djurgårdens natur - bakom kulisserna med utsökta bilder.

Läs mer om FFE på www.ekoparken.org.

Erik Elvers

